

УДК 343.985

Д. А. Морозов

ОСОБЛИВОСТІ ПРОВЕДЕННЯ ОБШУКУ ПРИ РОЗСЛІДУВАННІ НЕЗАКОННОГО ВИРОЩУВАННЯ АБО ПОСІВУ СНОТВОРНОГО МАКУ ЧИ КОНОПЕЛЬ

У статті на основі вивчення наукових джерел та слідчої практики визначено особливості проведення обшуку при розслідуванні незаконного вирощування або посіву снотворного маку чи конопель. Досліджено питання щодо тактичного, експертного та організаційного забезпечення цієї слідчої (розшукової) дії. Проаналізовано низку найбільш істотних вад під час обшуків у кримінальних провадженнях зазначеної категорії та запропоновано шляхи їх усунення. Надано рекомендації щодо якісного збору доказів, подолання протидії розслідуванню та мінімізації тактичних ризиків.

Ключові слова: обшук, огляд, проникнення до житла чи іншого володіння особи, посів або вирощування снотворного маку чи конопель.

Постановка проблеми. Серед злочинів у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів і прекурсорів особливо небезпечними та поширеними є незаконне вирощування або посів снотворного маку чи конопель (ст. 310 Кримінального кодексу України (далі – КК). Так, за 10 місяців 2017 року в Україні було обліковано 2096 таких кримінальних правопорушень, а закінчено з обвинувальним актом тільки 1486 проваджень. Результати аналізу практики свідчить, що найбільше труднощів виникає на початковому етапі розслідування, зокрема в момент первинного документування факту незаконного культивування нарковмісних рослин. За результатами вивчених нами матеріалів кримінальних проваджень, розпочатих за статтею 310 КК, встановлено, що у 85 % випадків виявлення незаконного посіву або вирощування снотворного маку чи конопель сталося під час обшуків на приватних подвір'ях та огородах. Таким чином, відомості, отримані в процесі проведення цієї слідчої (розшукової) дії, є основою для формування доказової бази. Своєю чергою, запровадження досягнень науки і техніки, позитивного досвіду, прогресивних форм і методів проведення обшуків є запорукою успішного вирішення завдань у цьому напрямі, що й зумовлює актуальність теми наукової статті.

Під час вивчення матеріалів кримінальних проваджень, розпочатих за статтею 310 КК, було встановлено низку найбільш істотних недоліків, допущених при обшуках:

- у протоколах слідчих (розшукових) дій не міститься жодних відомостей про ознаки культивування вилучених під час огляду (обшуку) кущів конопель, таких, як розпушування ґрунту, сліди прополювання, видалення бур'янів, поливу тощо;

- зазначено про незастосування технічних засобів фіксації при проведенні процесуальної дії, проте, до відповідних протоколів додано фототаблиці;

- неналежне пакування, опечатування та засвідчення речових доказів;

- відсутність у протоколах описання вилучених об'єктів або не зазначення їх відмінних ознак індивідуалізації, а також місць, де вони були вилучені;

- невідповідність описання місць і об'єктів у протоколі та їх зображенням у додатках (фототаблицях) до них;

- сумісний огляд різнопрофільними спеціалістами засобів вчинення злочину, ділянок місцевості з посівами рослин маку чи конопель для фіксації їх географічних координат, виду та розмірів рослин; слідів, що вказують на спосіб обробки плантацій, а також осіб, які брали участь в обробці або незаконному посіві нарковмісних рослин (слідів рук на залишених знаряддях виробництва, ніг, транспорту на ґрунті тощо), - або не проводиться, або відомості про ці об'єкти й проведені заходи не відображаються в протоколах. Зафіксовано упущення деталей огляду місця події (недостатню увагу приділено виявленню та вилученню мікрооб'єктів (1,1%), слідів біологічного походження (8%), слідів взуття (15,1%)). Сліди транспортних засобів, запаху, зразки ґрунту - узагалі не вилучаються. Наведені дані свідчать про те, що фахівці, які беруть участь в оглядах, фактично надають допомогу у вилученні очевидних слідів, або тих, вилучення яких не утруднене - 90 %. Це зазвичай сліди одного виду, а не комплекс слідової інформації.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Окремі аспекти проведення обшуків під час розслідування злочинів у сфері незаконного обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів викладено в працях таких учених, як: О.А. Вовчанська, Н.А. Запороженко, О.В. Іванова, О.А. Картохіна, В.В. Коваленко, Н.М. Косміна, М.В. Кривонос, Н.М. Прокопенко, О.В. Рубжанська, А.П. Сакаль, А.Р. Сисенко, Д.Ю. Стригун, Л.Є. Чистова та інших. Проте проблемні питання проведення обшуку в кримінальних провадженнях про незаконне культивування нарковмісних рослин, з урахуванням усіх змін законодавства в частині забезпечення прав і свобод громадян під час проникнення до їх житла чи іншого володіння, ще не висвітлювалися ніким.

Формування цілей. Мета й завдання статті полягає в дослідженні особливостей тактичного, техніко-криміналістичного та організаційного забезпечення проведення обшуків під час розслідування незаконного вирощування або посіву снотворного маку чи конопель.

Виклад основного матеріалу. Відповідно до ч. 1 ст. 234 Кримінального процесуального кодексу України (далі - КПК) метою обшуку є виявлення та фіксування відомостей про обставини вчинення кримінального правопорушення, відшукування знаряддя кримінального правопорушення або майна, яке було одержане внаслідок його вчинення, а також установлення місцезнаходження розшукуваних осіб. Обшук проводиться на підставі ухвали слідчого судді місцевого суду, у межах територіальної юрисдикції якого знаходиться (зареєстрований) орган досудового розслідування як юридична особа.

У разі, якщо фактичне місцезнаходження структурного підрозділу органу досудового розслідування відрізняється від зареєстрованого

місцезнаходження органу досудового розслідування як юридичної особи, обшук проводиться винятково на підставі ухвали слідчого судді місцевого суду за зареєстрованим місцезнаходженням органу досудового розслідування як юридичної особи (ч. 2 ст. 234 КПК).

Обшук в організаційно-тактичному плані є комплексною слідчою (розшуковою) дією, що пов'язана з проведенням пошукових заходів з дальшим вилученням предметів (документів), які мають значення для розслідування злочину.

Ефективність обшуку в кримінальних провадженнях розглядуваної категорії залежить від таких факторів, як раптовість, погодженість дій співробітників, які здійснюють обшук; чіткий розподіл обов'язків, знання цілей та об'єктів обшуку; охорона місця проведення обшуку та забезпечення безпеки його учасників; використання всього комплексу розроблених криміналістичною технікою засобів пошуку різних об'єктів, їх фіксації, а також тактичних прийомів, які сприяли оптимізації діяльності з провадження цієї слідчої (розшукової) дії.

Провадження обшуку під час розслідування незаконного вирощування або посіву снотворного маку чи конопель здебільшого проводиться в три етапи: підготовчий, робочий та заключний. На першому етапі визначається мета процесуальної дії та вирішується питання про об'єкти, які належить відшукати.

Обшук під час досудового розслідування фактів незаконного культивування нарковмісних рослин здійснюється зазвичай упродовж першої доби після початку кримінального провадження. У разі, якщо кримінальне провадження реєструється на підставі оперативних матеріалів, проведення обшуку ретельно планується. У ситуації, зумовленій раптовим виявленням ознак злочину та, відповідно, прийняттям рішення про початок кримінального провадження в умовах дефіциту часу, підготовка до обшуку часто обмежується отриманням санкції слідчого судді на його проведення. У будь-якому разі слідчий має або письмовий, або мислений план про те, що, де і як шукати. Складно однозначно стверджувати, яка ситуація сприятливіша: така, що забезпечує тривале та ретельне планування або раптове проведення обшуку. У першій ситуації поряд з позитивними факторами виникає небезпека виходу ситуації з-під контролю внаслідок витоку інформації про обшук, що готується. У другій ситуації слідчо-оперативна група повною мірою використовує фактор раптовості, але не має можливості прорахувати можливі варіанти розвитку подій.

Отже, пропонуємо та надаємо рекомендації, яких треба дотримуватися слідчим та прокурорам для мінімізації тактичного ризику при проведенні обшуку, зокрема:

1) інструктаж слідчих (прокурорів) – членів групи про правила роботи із закритою інформацією, попередження про відповідальність за її розголошення;

2) усією інформацією, яка складає таємницю досудового розслідування, мають володіти тільки керівник групи та процесуальний керівник. Інші члени

слідчої групи допускаються лише до тієї частини інформації, яка їм необхідна для проведення слідчих (розшукових) та інших процесуальних дій;

3) проведення службових перевірок з кожного випадку розголошення таємниці досудового розслідування;

4) за можливістю визначити послідовність проведення обшуків та інших слідчих (розшукових) дій таким чином, аби дії за участю або стосовно осіб, щодо яких є сумніви, що вони будуть зберігати таємницю досудового розслідування, було проведено останньою чергою, після того, як буде зібрано досить доказів;

5) дотримання конспірації при підготовці й провадженні обшуку та слідчих (розшукових) дій для забезпечення фактора раптовості;

6) забезпечення суворого зберігання, використання, порядку обліку, видачі, використання та повернення документів та інших носіїв, що містять доказову інформацію;

7) забезпечення охорони службових приміщень, у яких зберігаються кримінальне провадження та речові докази;

8) устанавлення системи захисту інформації в комп'ютерах членів слідчої групи для унеможливлення несанкціонованого проникнення до інформації, що в них знаходиться;

9) до проведення обшуку як понятих потрібно залучати незацікавлених осіб, а також осіб, не знайомих з членами злочинної групи, аби запобігти розголошення даних досудового розслідування.

У процесі підготовки до цієї слідчої (розшукової) дії важливо визначити *об'єкт обшуку*, тобто ту місцевість, яка підлягає обстеженню. Ними можуть бути жилі приміщення, господарські споруди, теплиці, городи, клумби та інші присадибні ділянки. Головно, устанавлюється: кому саме належить право власності на цей об'єкт? Яка частка майна припадає особі, яка підозрюється в незаконному культивуванні нарковмісних рослин? На підставі яких правочинів особа користується та розпоряджається цим майном? Устанавлюється також коло осіб, які є співвласниками цього помешкання або спільно ведуть господарство.

Під час вивчення місця проведення запланованого обшуку з'ясуванню підлягають: точна адреса та межі місця його проведення, підступи та можливі шляхи відходу, параметри, кількість поверхів, кімнат, підсобних приміщень, балконів, додаткових виходів тощо, план помешкання. Бажано встановити кількість осіб, які проживають або працюють в цьому приміщенні; взаємовідносини між ними, спосіб їхнього життя та розклад дня [4, с. 121].

На початковому етапі обшуку збирається інформація про земельну ділянку або приміщення, де відбувається культивування коноплі чи снотворного маку. Для цього слід отримати: витяг з Реєстру прав власності на нерухоме майно; документи Державної служби України з питань геодезії, картографії та кадастру, зокрема витяг з Державного земельного кадастру про земельну ділянку та відомості про право власності на земельну ділянку; довідки органів місцевого самоврядування та виконавчої влади; відповіді на запити з органів Департаменту державної реєстрації та нотаріату тощо. Така процесуальна дія може проводитися не лише за місцем проживання

підозрюваного, але й на інших ділянках місцевості, наприклад, на території дачних, гаражних, сільськогосподарських кооперативів або садово-городніх товариств. У такому разі слідчому потрібно отримати копії або витяги установчих документів, що свідчать про членство особи в кооперативі або товаристві із зазначенням земельної ділянки, яка за нею закріплена. Наведені документи разом з іншими матеріалами обов'язково долучаються до клопотання слідчого про дозвіл на проведення обшуку.

У разі виявлення працівником оперативного підрозділу при виконанні доручення слідчого обставин, що свідчать про необхідність проведення обшуку, обов'язково складається мотивований рапорт для інформування органу досудового розслідування про необхідність прийняття рішення про проведення обшуку. До рапорту долучаються матеріали, що містять інформацію про житло чи інше володіння особи або частину житла чи іншого володіння особи, у якому планується проведення обшуку, особу, якій належить житло чи інше володіння, та особу, у фактичному володінні якої воно знаходиться, а також інформацію про речі, документи або осіб, яких планується відшукати.

Наступним не менш важливим заходом є визначення кола предметів та матеріальних слідів, які потрібно знайти. До *об'єктів пошуку* належать: насадження нарковмісних культур, посівний матеріал, знаряддя вчинення злочину (сільськогосподарський інвентар, добривний матеріал, транспортні засоби), засоби культивування – лампи, добрива, засоби боротьби зі шкідниками рослин, гідропонні установки, сільськогосподарські знаряддя догляду за рослинами; електронні носії, спеціальна література з культивування рослин; особи, які розшукуються органами слідства та суду; документи, що надають право суб'єктам господарювання здійснювати культивування, розмноження, заготівлю нарковмісних рослин та використовувати їх насіння і посадковий матеріал, за умови, якщо їх було підроблено або навмисно зазначено в них неправдиві відомості для приховання підвищеного вмісту тетрагідроканнабінолу або морфіну; договори (оренди, купівлі-продажу нерухомого майна та земельних ділянок), трудові договори (контракти), якщо до культивування залучалися наймані працівники, інші документи, що містять відомості про посів та вирощування нарковмісних рослин; одяг, взуття та інші речі, на яких могли залишитися сліди, що підтверджують факт перебування особи в певному місці.

Найпильнішу увагу треба приділити виявленню:

- наркотичних засобів, сировини для їх виготовлення та виробничих відходів, конопель, маку, макових коробочок, напівфабрикатів, непресованої конопляної потерті, згуслого, але не вивареного опію-сирцю, екстракційної суміші для вилучення гашишної олії тощо;
- предметів, що застосовуються для виготовлення пакування, розфасування, перевезення та зберігання наркотичних засобів (пристроїв, посуду, целофанових пакетів, фольги, ваг, важків, сита, преси тощо). Важливо мати на увазі можливість виявлення пристроїв для виготовлення тютюнових

виробів з тютюном, змішаним із гашишною олією, наприклад, пристроїв, призначених для набивання патронних гільз.

Важлива інформація може зберігатись у пам'яті комп'ютера та інших носіях комп'ютерної інформації, які знаходяться в приміщенні, де відбувається обшук. До типових об'єктів комп'ютерної інформації належать:

- накопичувачі на жорстких магнітних дисках різного формату, що знаходяться в серверах, системних блоках комп'ютерів, ноутбуках, нетбуках, відеореєстраторах тощо;

- твердотільні накопичувачі (SSD- та флеш- накопичувачі);

- накопичувачі на гнучких магнітних дисках;

- оптичні носії інформації різного формату;

- мобільні телефони, комунікатори, електронні книги, мультимедійні рамки, планшети тощо.

Важливим аспектом підготовчого етапу цього примусового заходу є оформлення клопотання та всіх необхідних матеріалів для отримання дозволу слідчого судді на проникнення до житла чи іншого володіння особи. З огляду на це вагомим значення належить висвітленню наявних доказів, що свідчать про необхідність проведення такого обшуку. Адже в ч. 5 ст. 234 КПК визначається, що слідчий суддя відмовляє в задоволенні клопотання про обшук, якщо прокурор, слідчий не доведе наявності достатніх підстав для необхідності проведення обшуку. У кримінальних провадженнях про незаконне вирощування або посів снотворного маку чи конопель насамперед враховуються юридичні підстави, за яких можливо провести обшук, зокрема: 1) було вчинено кримінальне правопорушення; 2) відшукувані речі та документи мають значення для досудового розслідування; 3) відомості, що містяться у відшукуваних речах і документах, можуть бути доказами під час судового розгляду; 4) відшукувані речі, документи або особи знаходяться в зазначеному в клопотанні житлі чи іншому володінні особи; 5) за встановлених обставин обшук є найбільш доцільним та ефективним способом відшукування та вилучення речей і документів, що мають значення для досудового розслідування, а також встановлення місцезнаходження розшукуваних осіб, а також заходом, пропорційним втручанням в особисте та сімейне життя особи [1; 2; 3; 5].

За результатами анкетування слідчих, у провадженні яких перебували матеріали кримінальних проваджень за ст. 310 КК, встановлено, що основною метою проведення обшуку було: 1) відшукування насаджень нарковмісних культур (65 %); 2) виявлення предметів, які можуть бути додатковими доказами під час досудового розгляду (15 %); 3) відшукування знаряддя кримінального правопорушення або майна, яке було одержане внаслідок його вчинення (5 %); 4) виявлення предметів та речей, заборонених або обмежених в обігу (10 %); 5) розшуку особи в житлі чи іншому володінні (5%). Водночас таке рішення виникало через: а) надходження заяви або повідомлення громадянина (35%); б) наявність показань свідків або зізнання підозрюваного (15 %); в) отримання інформації в процесі розслідування інших злочинів, матеріали яких було виділено в окреме провадження; г) самостійне виявлення працівником

правоохоронного органу з будь-якого джерела обставин, що можуть свідчити про незаконне культивування нарковмісних рослин (40 %); г) наявність відомостей, отриманих за результатами проведення оперативно-розшукових заходів (5 %); д) виявлення інформації з інших джерел (5 %).

Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів щодо забезпечення дотримання прав учасників кримінального провадження та інших осіб правоохоронними органами під час здійснення досудового розслідування» від 16 листопада 2017 року встановлює, що під час проведення обшуку обов'язково здійснюється фіксація за допомогою звуко- та відеозаписувальних технічних засобів. За цих умов неодмінно залучаються обізнані особи, які зобов'язані не лише вміло використовувати технічні засоби фіксації, але й належно оформити на відповідних носіях інформації всі додатки до протоколу, адже дії та обставини проведення обшуку, які не зафіксовані таким чином, не можуть бути внесені до протоколу обшуку та використані як докази в кримінальному провадженні (частина друга статті 104 КПК). Для сторони захисту фіксація проведення обшуку за допомогою відеозапису є її правом та може здійснюватися нею безперешкодно [2].

Не менш важливе значення для проведення обшуків щодо незаконного культивування нарковмісних рослин має допомога слідчому (прокуророві) спеціалістів та експертів різних галузей знань, зокрема хімії, біології, агрономії тощо, яка виражається в:

- організації й тактиці підготовки обшуку, провадженні та фіксуванні його результатів;
- пошуку об'єктів обшуку з використанням засобів пошукової техніки;
- збиранні інформації, яка свідчить про належність знайдених об'єктів конкретній особі;
- виявленні, фіксуванні та вилученні слідів, предметів, речовин, матеріалів, які будуть у подальшому піддаватись експертному дослідженню, а також зразків для порівняльного дослідження;
- описі особливостей, виявлених у їх упаковці, яка забезпечує їх подальшу збереженість;
- проведенні експрес-аналізу об'єктів під час проведення обшуку для встановлення їх належності до розслідуваної події та підозрюваній особі;
- мислительному порівняльному дослідженні виявлених об'єктів з предметами злочину за аналогічними злочинами;
- кваліфікованому застосуванні науково-технічних засобів у вищезазначених цілях.

Приклади досить результативної участі спеціалістів у проведенні обшуку за вивченими нами кримінальними провадженнями не є одиничними.

Наприклад, під час обшуку, проведеного за участю спеціаліста-криміналіста, було вилучено згортки, фрагменти поліетиленової плівки та нитки, які використовувалися для пакування макової соломи, ваги, макової соломи. З кишені куртки, одягненої на гр. К., яка мешкала на квартирі, де проводився обшук, також був вилучений згорток з якоюсь речовиною.

Крім того, під вікном їх квартири були виявлені та вилучені 25 пакетиків з поліетиленової плівки з маковою соломою, перев'язаних нитками білого кольору, які К.

у момент проникнення співробітників поліції в квартиру, відкривши кватирку, викинула на вулицю. Аналогічний пакетик був виявлений та вилучений в особистій сумочці гр. К. Відповідно до висновків експертів речовина, яка знаходилася в поліетиленовому згортку, вилученому з кишені куртки, у яку була одягнена К., є наркотичною речовиною. Експертним дослідженням встановлено, що 25 пакетиків з поліетиленової плівки, виявлені під вікном квартири К., та 20 фрагментів плівки, вилучених з пакета для сміття в їх квартирі, раніше склали єдине ціле. Однорідними виявилися й відрізки ниток, якими були перев'язані 25 пакетиків з соломомою, виявлені та вилучені під вікном квартири, а також вилучені із сумочки К. та з кишені куртки, у яку була одягнена О., а також фрагменти та котушка ниток, вилучені з квартири К. На поверхні ваг, вилучених при обшуку, виявлені слідові кількості маку, а також слід папілярного візерунку нігтьової фаланги пальця руки, залишений гр. К.

Останнім часом розробляються комплекси для виявлення наркотичних речовин, які дозволяють дистанційно забирати проби повітря за допомогою дронів та роботизованих транспортних засобів для виявлення наявності слідів наркотиків.

Якщо злочинець або група осіб здійснювали культивування одночасно на різних земельних ділянках, відстань між яким є значною, доцільно провадити одночасний обшук в двох або більше місцях. Такий прийом потребує створення слідчо-оперативної групи (далі – СОГ) або надання письмового доручення в порядку ст. 40 КПК оперативним підрозділам для проведення обшуку в інших місцях. Наведене унеможливає змову та зменшує ризик знищення або приховання речових доказів і матеріальних слідів. Для координації дій між усіма учасниками цих обшуків керівником СОГ складається письмовий план з визначенням їх обов'язків та запланованих заходів. У разі потреби може бути створено декілька СОГ або слідчих груп. Перед початком обшуку з усіма членами групи проводиться інструктаж, під час якого ознайомлюються з планом обшуку, схемою приміщень та мапою місцевості. За цих умов вживаються всі необхідні заходи для запобігання витоку інформації.

Треба також пам'ятати, що збувальники наркотичних засобів зазвичай не зберігають їх вдома або за місцем роботи, а тримають в автоматичних камерах зберігання, у покинутих сараях, на горищах, у підвалах, спеціальних схованках. Наркотичні засоби можуть зберігатися невеликими партіями в декількох місцях у розрахунок на те, що після виявлення їх в одному місці обшук може бути припинений.

Під час основного (робочого) етапу обшуку особливу увагу треба звернути не лише на пошук насаджень коноплі чи снотворного маку, але й на знайдення схованок, де може бути вирощена або перероблена культура наркотичного вмісту. Такими місцями можуть бути приміщення господарського та побутового призначення (горища, сінники, погребі, підвали, балкони, літні кухні тощо). У перемеленому вигляді нарковмісні рослини зазвичай ховають посеред кулінарних спецій, чаїв, ліків, у пакетах зі сміттям тощо.

Перед тим, як приступити до динамічної стадії обшуку, відбувається статичне обстеження місцевості. Для цього доцільно залучити агротехніка,

який може надати допомогу з виявлення ознак спеціального посіву або посадки (гніздової чи рядкової), що в подальшому дозволить нейтралізувати версію підозрюваного про те, що рослини (коноплі або мак) вирости самі, без його допомоги; сліди прищеплень на рослинах, прополки, поливу (наприклад, у спосіб: установок крапельного поливу, гідропонної системи тощо). Якщо вирощування здійснювалось у теплицях та парниках – сліди спеціального утеплення приміщення, наявність додаткового освітлення, вентиляції тощо.

Особливістю незаконного культивування нарковмісних рослин є те, що спосіб їх вчинення складають агротехнічні прийоми вирощування рослин у різних умовах. Тому загальним завданням огляду цих посівів буде встановлення: біологічного виду посіяних або вирощуваних рослин; ознак догляду за посівами; наявності сторонніх рослин, які маскують культури, що містять наркотики, їх біологічний вид; розташування та площі посівів; стан виявлених культур, що містять наркотики на момент огляду (стадія визрівання, давність посіву, стан ґрунту, кількість рослин, приблизний розмір урожаю).

Крім цього, спеціаліст-ботанік може допомогти визначити стадію вегетації та встановити ботанічну належність рослини. До того ж участь цих спеціалістів сприяє належному виявленню, описуванню в протоколі та вилученню покривного ґрунту зі змістом торфу та вермікуліту, а також вилученню спеціальної літератури тощо.

Під час динамічної стадії обстеження місцевість доцільно розбити на окремі ділянки (сектори) довільної форми, позначенні як природними, так і штучними орієнтирами.

У процесі обшуку треба також ретельно оглядати одяг підозрюваного, зокрема той, у якому він проводив культивування рослин і на якому могли залишитися частинки ґрунту, пилку, добривного та посівного матеріалів. Обов'язково відшукується обладнання, що використовувалося злочинцем для створення нормальних умов життєдіяльності рослини (пристрої для освітлення, обігріву, поливу, вентиляції повітря тощо). Рекомендується також звертати увагу на плани та мапи місцевості, фотознімки із зображенням місць різного роду посівів, а також на проїзні квитки, поштові накладні, записи щодо технології вирощування та посіву рослин, контактні дані можливих співучасників злочину, відомості щодо обліку, закупівлі та продажу вирощеної продукції. Якщо наведена інформація міститься на електронних носіях, то вони підлягають вилученню за безпосередньою участю спеціаліста або експерта. Цей процес охоплює: огляд апаратного забезпечення; виявлення та вилучення фактичних даних програмного забезпечення, вивчення списку контактів, вивчення пмз-повідомлень; дослідження даних браузеру тощо.

На *заключному етапі* обшуку відбувається фіксація розміщення земельної ділянки відносно стійких орієнтирів, загальний вигляд посіву та зовнішній вигляд рослин із застосуванням фото- та/або відеозйомки. Відбирається не менше ніж із п'яти місць посіву по 20-25 рослин снотворного маку або по 5-10 рослин коноплі з чотирьох протилежних сторін та з центру земельної ділянки. З відібраних як зразки рослин потрібно механічно відділити верхні частини

(довжиною не більше 30-40 см), які упаковуються та оформляються відповідно до вимог ч. третьої ст. 105 КПК. Усі дії, пов'язані з відбором зразків, спосіб їх упаковки та вжиті заходи щодо знищення залишків рослин позначаються в протоколі та фіксуються за допомогою відеозапису.

Хід і результати обшуку особи підлягають обов'язковій фіксації в окремому протоколі особистого обшуку. Другий примірник протоколу разом із доданням до нього описом тимчасово вилучених речей і документів вручається особі, щодо якої проведено обшук. Таким чином, обшук земельних ділянок, на яких вирощується нарковмісна культура, та особистий обшук причетних до цього осіб проводяться як окремі процесуальні дії. У разі порушення права особи на захист через недопущенням адвоката до обшуку (і це буде доведено в суді), усі отримані результати втрачають своє доказове значення. Проте нез'явлення адвоката чи представника для участі в проведенні обшуку такої особи протягом двох годин після його повідомлення не перешкоджає проведенню особистого обшуку.

Висновки. Специфіка обшуків у кримінальних провадженнях про незаконне вирощування або посів снотворного маку чи конопель полягає в комплексному використанні різного роду спеціальних знань, що набуває вирішального значення для розслідування. Поза сумнівом, належне тактичне, судово-експертне та організаційно-методичне забезпечення цієї слідчої (розшукової) дії сприяє якісному збору доказів, подоланню протидії слідству та значно мінімізує тактичні ризики.

Використані джерела:

1. Бабіч Світлана. Нові вимоги до проведення обшуку у 2018 році. URL:http://protokol.com.ua/ru/novi_vimogi_do_provedennya_obshuku_u_2018r_1/
2. Про внесення змін до деяких законодавчих актів щодо забезпечення дотримання прав учасників кримінального провадження та інших осіб правоохоронними органами під час здійснення досудового розслідування: Закон України від 16.11.2017 № 2213-VIII. Дата оновлення: 16.11.2017. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2213-19> (дата звернення 10.03.2018).
3. Про затвердження Інструкції з організації взаємодії органів досудового розслідування з іншими органами та підрозділами Національної поліції України в запобіганні кримінальним правопорушенням, їх виявленні та розслідуванні: наказ МВС від 07 липня 2017 року № 575. *Верховна Рада України*: [офіц. веб-сайт]. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0937-17>.
4. Кривонос М. В., Бондар В. С. Теорія та практика використання спеціальних знань в розслідуванні злочинів у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів : монографія; МВС України, Луган. держ. ун-т внутр. справ ім. Е. О. Дідоренка. Сєверодонецьк : ПВВ ЛДУВС ім. Е. О. Дідоренка, 2017. 412 с.
5. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13.04.2012 № 4651-VI. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*. 2013. № 9-10, № 11-12, № 13. – Ст. 88. Дата оновлення 07.12.2017. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/4651-17/print1514986731379744> (дата звернення 11.03.2018).

Стаття надійшла до редколегії 26.02.2018

Морозов Д. А. Особенности проведения обыска при расследовании незаконного выращивания или посевов снотворного мака или конопли

В статье на основе изучения научных источников и следственной практики определены особенности проведения обыска при расследовании незаконного выращивания или посева снотворного мака или конопли. Исследован вопрос о тактическом, экспертном и организационном обеспечении этого следственного (розыскного) действия. Проанализированы ряд наиболее существенных недостатков во время обысков по уголовным производствам указанной категории и предложены пути их устранения. Разработаны рекомендации по качественному сбору доказательств, преодоления противодействия расследованию и минимизации тактических рисков.

Ключевые слова: обыск, осмотр, проникновение в жилье или другое владение лица, посев или выращивание снотворного мака или конопли.

Morozov D. Peculiarities of the Searching Procedure During the Investigation of Illegal Cultivating or Sowing of Opium Poppy or Cannabis

Peculiarities of conducting the search during the investigation of illicit cultivation or sowing of opium poppy or cannabis

Based on scientific sources and investigative practices, the article specifies peculiarities of conducting the search during the investigation of illicit cultivation or sowing of opium poppy or cannabis. The issue of tactical, expert and organizational support of this investigative action is explored. A number of the most significant shortcomings were analyzed concerning the search conduct in the course of criminal proceedings of this category and ways of their elimination are suggested. The recommendations on the qualitative collection of evidence, overcoming the counteraction to investigation and minimization of tactical risks were developed.

Namely:

- 1) instructing investigators (prosecutors) - members of the group on the rules for working with closed information, a warning about the responsibility for its disclosure;
- 2) all information that constitutes the secret of the pre-trial investigation should be owned only by the group leader and the procedural leader. Other members of the investigation team are allowed only to the part of this information that they need to conduct investigative (search) and other procedural actions;
- 3) performance of service checks for each case of disclosure of the secrecy of pre-trial investigation;
- 4) if possible, determine the sequence of searches and other investigative (search) operations in such a way that actions involving or in relation to persons in doubt that they will keep the secret of pre-trial investigation were held last, after enough evidence will be collected;
- 5) compliance with conspiracy in the preparation and production of search and investigative (search) actions with the purpose of providing a factor of surprise;
- 6) ensuring strict storage, use, accounting, issuance, use and return of documents and other media containing evidentiary information;
- 7) provision of security for office premises in which criminal records and material evidence are stored;
- 8) installation of information protection system in the computers of the members of the investigation team to exclude the possibility of unauthorized penetration to the information that is in them;

9) before the search, as witnesses, it is necessary to involve disinterested persons, as well as persons who are not familiar with members of the criminal group, in order to prevent the disclosure of pre-trial investigation dataime.

Keywords: penetration into the dwelling or other possession of the person, sowing or cultivation of opium poppy or cannabis.

УДК 343.41

Я. О. Морозова

ЗНАЧЕННЯ ТА ОСОБЛИВОСТІ МІЖНАРОДНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА В ПРОЦЕСІ ПРОТИДІЇ ОРГАНІЗОВАНИЙ ЗЛОЧИННОСТІ ЗАГАЛЬНОКРИМІНАЛЬНОЇ СПРЯМОВАНOSTI

Статтю присвячено розгляду значення та особливостей міжнародного співробітництва в процесі протидії організованій злочинності загальнокримінальної спрямованості. Аргументовано потребу в такій діяльності, а також проаналізовано вітчизняне та міжнародне законодавство. У результаті проведеного дослідження констатовано, що сьогодні аналіз статистичних даних та емпіричного матеріалу дає змогу стверджувати про появу позитивної тенденції в напрямі взаємодії міжнародних правоохоронних організацій з питань протидії організованій злочинності, зокрема загальнокримінальної спрямованості. Зазначено, що результати такої діяльності стають усе більш значимими. Висловлено думку щодо потреби вітчизняним правоохоронним органам активізувати роботу в частині обміну інформацією, яка становить взаємний інтерес, з компетентними органами зарубіжних країн.

Ключові слова: організована злочинність, загальнокримінальна спрямованість, протидія, міжнародне співробітництво.

Постановка проблеми. Організована злочинність, зокрема загальнокримінальної спрямованості, постійно прагне до зміцнення своєї влади, впливу як у злочинному середовищі, так і в соціально-політичному житті держави, та, звичайно, збільшення власних прибутків. Зрозуміло, що організована злочинність для досягнення вказаних цілей використовує різноманітні способи: від учинення будь-якого виду злочину до витрачання величезних коштів на компроміс із законною економікою й отримання безпосереднього впливу на органи влади через корупцію державних чиновників. Тому не дивним є те, що сьогоднішня міжнародна кримінальна ситуація характеризується зростанням таких видів злочинів, як: незаконний обіг наркотиків, контрабанда мігрантів, торгівля людьми, відмивання грошей, незаконна торгівля вогнепальною зброєю та вибуховими речовинами, незаконна азартна гра, вимагання, виготовлення та продаж контрафактної продукції, контрабанда дикої природи й культурних цінностей, кіберзлочинність тощо. Ураховуючи вказане, більшість урядів країн світу занепокоєні таким становищем та спрямовують свої зусилля на подолання організованої злочинності, зокрема загальнокримінальної спрямованості як соціально негативного прояву, так і наслідків такої злочинної діяльності. Окреслене дає підстави резюмувати, що аналіз міжнародного досвіду протидії організованій злочинності, зокрема